

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gold. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 9. oktobra 1867. ~

Gospodarske stvari.

O uravnavanju in gospodarstvu kmetij sploh in nekoliko besed o umnem kmetovanju.

Potrebno in koristno je, da se gospodar, ko nastopi gospodarstvo, seznani z lastnostmi posestva, da potem more prevdariti, kako da bode gospodaril na svoj dobiček.

Imenitno in potrebno je to vedeti. Poskusil Vam bom, dragi rojaki, ki se pečate s kmetovanjem in gospodarstvom, nekaj v tem oziru pisati.

Učeni možje imenujejo to vednost „uravnovernanstvo.“ Da je ta del kmetijske vednosti potreben vsakemu gospodarju, ki hoče umno in ugodno kmetovati, ni mi treba dalje govoriti. Vsaka reč more imeti dober temelj in prava uravnava posestva je temelj dobrega in ugodnega gospodarjenja.

Natura, kapital, delo so potrebni deli, na ktere se opira gospodarstvo posestva. Temu je treba pridati umno uravnavo posestva in umno gospodarjenje.

Da je natura najimenitnejši del, to je gotovo, ker ona daje pridelkom vse snove. Treba je toraj, da se pri nastopu posestva seznanimo z lastnostjo zemlje, z zračjem ali podnebjem. Z zračjem, pravim, ker razni kraji imajo razno zračje (klima). Tako je tudi dežja v planinskih deželah več kot v planjavah. Da je gospodarjenje, uprava dela v deževnih krajih drugača, kot v krajih, ki imajo le poredkoma dež, tega mi ni treba razkladati na široko. Da je toplota kraja imenitna, naj služi v dokaz to, da smo že vsi imeli priložnost, doživeti zimo, ktera je bila nenavadno topla, in gotovo vé praktični kmetovalec, da je imel priložnost, marsiktera dela na polji opraviti, katerih sicer ne more opraviti pozimi. K temu pa morem dostaviti tudi še to, da tudi v denarstvenem oziru podnebje marsikter razloček dela; naj v dokaz te opombe služi omenjena nenavadno toplejša zima, ker gotovo je vsak gospodar delavce boljše porabil v toplejši zimi kakor v mrzli. Ravno tako tudi veliko časa zamudijo delavci v krajih deževnih; mnogokrat je treba delo dovršiti; al dež ne prepusti tega in mnogokrat mora gospodar delavcem delo dati, ktero v resnici ni vredno tolike plače. To gotovo stori v finančnem oziru mnoge spremembe, in umni gospodar mora zvest svojemu imenu ravnati. Vedeti bomo hoteli, ako suša tare ta ali uni kraj itd.; tudi ne bomo zanemarili poprašati, posebno če hočemo kje posestvo kupiti, ali v tem kraju toča večkrat bije ali ne. Saj je znano, da so nekteri kraji zaradi toče bolj nesrečni memo družih.

Vetri mnogo prenaredijo v kmetijstvu. — Preiskovali bomo dalje zemljo v njeni lastnosti; prevdarili

bomo, ktere rastline rastejo v tej, ktere v uni zemlji, ker to nam je treba vedeti, če hočemo kot umni kmetovalci pravi kolobar napraviti; gotovo so stroški obdelovanja težke zemlje večji, kot stroški lahke zemlje.

Vse posestvo (polje) moremo preiskovati, da potem vemo, koliko kosov (parcel) imamo dobre zemlje in koliko slabe; prevdarili bomo, ktere rastline ta ali una zemlja more dobro rediti, kako bomo sestavili kolobar.

Preiskovali bomo dalje, v katerem stanu je polje, ker mogoče je, da polje, čeravno zdaj slabo, dopusti posebno izboljšanje; močirno polje bomo posušili, če lega to pripusti itd.

Cenili bomo korist vode; voda je najcenejša moč, ktera nam travnike gnoji. Pa tudi tehnične obrtnije ne smemo zanemariti, posebno če imamo vodo v svoji vlasti, če imamo priložnost in potrebni kapital; marsiktera grajščina je le s tem, da kmetijstvo združuje z obrtnijo, v slabih letih si pomagala, da ni v denarstvenem oziru oslabela.

Pogledali bomo dalje, ali ležijo kosi skupaj ali so raztreseni. Kako koristno je, ako vsi kosi skupaj ležijo, jasno je kot beli dan. Veliko manj časa se potrat, ako ni treba delavcem od tega do unega kosa hoditi; ravno tako je z vožnjo gnoja in žetve itd.; raztreseni kosi so navadno kratki, in mnogo časa se potrat s tem, da oratar vedno plug obrača itd. Meje takih malih kosov mnogokrat sovraštvo in jezo delajo med sosedi. Če so kosi raztreseni, lahko je mogoče, da pridni kmetovalec, čeravno svojo njivo dobro čisti in opleva, vendar na njivi vedno veliko plevela ima, ker lahko se plevel od njiv zanikernega kmeta na njegovo zaseje.

Zložba zemljišč, ki so jo „Novice“ že večkrat priporočale, je poglavitni pripomoček za napredek kmetijstvu. Vem sicer, da se to ne dá mahoma storiti; zadovoljni smo, ako le misel na zložbo prešine kmete, da začno o nji govoriti in jo prevdarjati. Po prevdanku pride spoznanje, in po spoznanji začetek zložbe. Na Ogerskem se je že pričelo to delo.

Ko smo vse to preiskali, pogledali bomo, v kakšnem stanu so poslopja; kar je slabega, bomo popravili, in kar je potrebno, bomo napravili. V to naj služijo številke, s kterimi računijo (rajta) umni gospodarji, kadar računijo zidanje novih poslopij. Za eno goved je preračunjeno 120 gold. (štalnega kapitala), za enega konja 150 gold., za eno ovco 6 gold. Navadno se računi na en, oral 60 gold. poslopnega kapitala (Gebäudekapital). Kadar zidamo nova poslopja, se priporoča, da jih tako zidamo, da sčasoma, ako je treba, jih tudi predelati moremo.

Ko smo vse pregledali, popravili in napravili, bomo mogli preračunati, koliko nam je treba zaloge (zaklada) za gospodarstvo (Betriebskapital). Na to potrebo

pa marsikdo pozabi. In vendar, kako je potrebna ta zaloga, nam priča to, da kmetič, če tudi ima le malo posestvo, vendar le potrebuje denarja, ako hoče svoje polje obdelovati. Kdor hoče, da mu zemlja rodi in živeža daje, mora tudi njej živeža dajati, jo rediti — obdelovati; in ravno pridno obdelovanje zemlje je to, kar zemlji moč daje. Plitvo obdelovanje zemlje daje tudi le plitvo merico žita. Videl sem tudi v naših deželah, kako plitvo se orje, marsikterega sem hotel podučiti, naj orje globočeje; al namesti da bi bil ubogal, odgovoril mi je: „to zna drugod prav biti, kjer ste vi bili; tukaj pri nas pa ne; spodej je mrtva zemlja; ta ne rodi; pri nas ne smemo globoko orati.“ Na moje vprašanje dalje: ali to po skušnjah trdijo, ali so kdaj globočeje orali? — pa so omolknili, in iz tega sem videl, da le tisto godejo, kakor so jo godli njih nepodučeni stari očetje takrat, ko so prvič plug zasadili v zemljo.

Začnimo, dragi kmetje, tudi mi umno kmetovati, kakor nas učijo slavni možje, ki kmetijstvo olikavajo; zvesto in hvaležno posnemajmo, kar so drugod za dobro spoznali, saj nam bo potem mogoče, na enem oralu, dvakrat in trikrat več nažeti!

(Dalje prihodnjič.)

Asekuracija zoper škodo ognja v Gradcu.

V letošnjem velikem zboru 14. sušca je ta družba sklenila, da vprihodnje vsak zavarovanec po tarifi njemu odločeno plačilo v dveh obrokih (brištih) plačuje. „Tagespost“ in „Volkswirth“ grajata to novo naredbo, ker je daljnim zavarovancem sitno, dvakrat hoditi v mesto, in ker po novi vredbi so dvakrat v nevarnosti, da pozabijo plačilo. — Ali se asekuracija po takem zopet vrne v svojo prejšnjo navado, ne vemo.

Gospodarska skušnja.

* Ako plesnôba žuga kislo zelje pokvariti — naj se čez-nj počasi vlije maslic žganja, kolikorkrat se zelje iz kadí jemlje. Večidel je 4krat dosti, ako se tako stori.

Národne stvari.

Nekoliko sklepov

na predzgodovinsko omiko slovanskih narodov v obče, in slovenskega naroda posebej,

povzetih iz primerjanja njihovih jezikov.

Posnel po F. E. Vocel-novem sestavku „O vzdelenosti Slovanského národu v prvotnih sidlech jeho“ prof. J. Majciger.

(Dalje.)

2. Živinoreja in čbelarstvo.

Poznali in imeli so Slovani že v dôbi skupnega svojega življenja vse domače živali, kar potrjujejo vseslovanska poimenovanja: junec, vol, buvol, ovca, koza, kozel, konj, kobilica, gos, utva, golob, krava, svinja, tele itd.; besede: volna (vlna, vuna, welna), mleko, maslo, so vsem Slovanom občne. Da so se poleg živinoreje tudi že z čbelarstvom pečali, pričajo besede se na to nanašajoče: staroslov. bčela, slov. bučela iz korenike buk = bučati; česk. včela, srb. pčela, rusk. pčela, polsk. pszczoła itd. Tudi beseda „med“ je vsem Slovanom občna: staroslov. med, slov. med, česk. med, srbskohrv. mēd, poljsk. miód, luž. mjed; ravno tako „vosk“, staroslov. vosk, srbskohrv. vosak, rusk. vosk, poljsk. wosk, luž. wósk.

Dalje úl, ulnjak, bučelnjak, česk. včelník, srbskohrv. pčelinjak itd.

Brez dvombe so Slovani poleg voska tudi loj za razsvetljavo potrebovali, kajti beseda loj se nahaja v vseh slovanskih jezikih. Tudi beseda „sveča“, česk. svíčka, rusk. свѣча, srbskohrv. svēča, poljsk. swięca, in svečnik, česk. svícen, rusk. свѣчник, poljsk. swiecznik, luž. swječnik, srbskohrv. svēčnjak je občeslovanska.

3. Vinoreja in sadjereja.

Beseda „vino“ sicer lastnina vseh indoevropskih ljudstev, toraj prinesena iz indoevropske pradomovine, je vsem Slovanom še dan današnji občna. Staroslov. vino, slov. vino, rusk. vino, poljsk. wino, česk. vino, srbskohrv. vino, luž. wino. Imeli so pa že tudi v svoji slovanski pradomovini: „vinograde“, čemur so priče besede: staroslov. vinograd, slov. vinograd, česk. vinohrad, srbskohrv. vinograd, poljsk. winograd, winnica, rusk. vinogradnik. Beseda „ovoce“ = sadje = Obst je več slovanskim jezikom lastna. Tako česk. ovoce, rusk. obošč, poljsk. owoc, srbskohrv. voče, staroslov. ovošt in ovoštije, bolg. ovošte; slovenščina današnja je to izgubila. Izmed sadovnih dreves so imeli Slovani: jablan, kajti glasi se v vseh jezikih skoraj jednako: slov. jablan, česk. jablan, rusk. jablanja, jablako, poljsk. jablan', jablko, srbskohrv. jablan, jabuka; dalje: „gruško“: starosl. gruša, slov. gruška in hruška, česk. hruše, poljsk. gruszka, rusk. gruša, srbskohrv. hruška, kruška, luž. krušna; tudi „višnjo“ so poznali. V staroslovenščini se sicer le nahaja prilog „višnjav“ = colorem cerasi aproniani habens. Slov. višnja, česk. višne, rusk. višnja, poljsk. wiśnia, luž. wišen. Poznali so „črešnjo“, kajti znano je ime vsem, dalje slivo. Slov. sliva, srbskohrv. sliva, česk. sliva, česk. sliva, poljsk. śliva, rusk. sliva, luž. slówka; ravno tako: oreh, staroslov. orah, slov. oreh, rusk. орѣх, poljsk. orzech, česk. ořech, srbskohrv. orah itd.

4. Žita.

Slovani so od starodavnih časov poljane žita polne ljubili. Nahajamo toraj že v vseslovanski dôbi skupno poimenovanje različnih žit. Pred drugimi beseda „žito.“ Slov. žito, staroslov. žito, česk. žito, poljsk. żyto, rusk. žito, srbskohrv. žito, luž. žito. Pomenja pa ta beseda deloma „rž“ = Roggen, deloma Getreide sploh. Izpeljana je iz korenike živ, kakor latinski victus iz viv. Druga je pšenica = triticum. Staroslov. pšenica, slov. pšenica, česk. pšenice, poljsk. pszenica, rusk. пшеница, luž. pšenica; staroslov. jenčmy ali jenčmen, slov. ječmen, srbskohrv. ječam, pa tudi jačmen, rusk. ячмен, poljsk. jeczmen, luž. ječmen; staroslov. oves, slov. oves, bolg. oves, lit. aviža, let. ausas, česk. oves, poljsk. owies, rusk. oves, srbskohrv. ovas; staroslov. grah; slov. grah, česk. brach, rusk. горох, poljsk. groch, luž. hróch, srbskohrv. grah. Beseda „mak“ se nahaja v vseh jezikih slovanskih.

5. Veda in umetnost.

Da so Slovani že v starodavni paganski dôbi se lastnega pisma posluževali, je reč sama na sebi umevna, ako je ne bi bili dokazali moži učeni kakor Rakoviecki (v Pravde ruské), Šafařík (Geschichte der slavischen Sprache), Hattala (Zvukoslovi) in drugi. Tudi srečamo besedo „pisati“ v vseh slovanskih jezikih. Tako starosl. pisati, slov. pisati, česk. psati, rusk. писать, srbskohrv. pisati, poljsk. pisać, luž. pisać. Ravno

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 16. oktobra 1867. ~

Gospodarske stvari.

Poskušnja z vinsko trto.

Iz Borovnice. R.

V nobenem kraju na Kranjskem nisem na svojih sprehodih naletel na toliko divje vinske trte (*Vitis Labrusca*; Scop.) kakor tukaj v borovniški okolici. Vsi živi ploti, posebno grmovje v podnožji železnice med Pakim in Borovnico so povsod obilno prepriženi od nje in pa od divjega hmelja (*Humulus Lupulus*; L.). Ko sem na jesen vsako leto še slišal čričati trtnega črička, ali kakor ga v metliški okolici imenujejo, slovička (*Oecanthus pellucens*; Scop.), večkrat se mi je misel budila: bi li ne rastla v tej prijetni okolici prava vinska trta (*Vitis vinifera*; L.), ako bi jo pridna roka zasadila in jej marljivo stregla. Obrežje hriba Planine bi jej bilo prav ugodno, ktero sem ter tje žlebasto je obrnjeno proti jugo-zapadu, lepo v zatišji pred mrzlo burjo in ogrevano od poldanskega solnca; zemlja je večidel laporasta, namešana z apnenim peščencem, tedaj prav priležna trti. Pred nekimi leti je pokojni g. Šrajter, takrat posestnik v Borovnici, obsadil lep kos zemlje na obrežji Planine z vinsko trto; a zločeste roke, podkupljene od nekega nevošljivca, ki že čez pet let v hladni zemlji gnije, so neko noč celi mladi nograd do korenine pokončale. Za povzdigo sadjereje ves vneti tukajšnji gospod župnik, ki z besedo in vse hvale vrednim zgledom neprenehoma budijo ljudi za vse koristno, so sami in še dva druga posestnika, na prav pripravnih mestih sopet nekoliko trtic zasadili za poskušnjo; da bi je le pa kaka nevošljiva, hudobna roka sopet ne pokončala! Ako se trte ohranijo ter srečno dorastejo, se ve da bo treba čuvaja, kadar bo grozdje zorelo, ker nekteri „krščeni“ tiči mnogo veliko prizadenejo dozorelemu in celó še zelenemu sadju. Al ko bodo ljudje videli lepe trte bogato obložene s sladkim grozdom, bodo gotovo sploh tukaj poprijemši se vinoreje kedaj veseli in zadovoljni pili še domačo kapljico, če tudi presladka ne bo. *)

0 uravnavanji in gospodarstvu kmetij sploh in nekoliko besed o umnem kmetovanji.

(Dalje.)

Preračunili bomo dalje, koliko bomo redili živine, koliko je nam treba vprežne živine. To bomo izvedeli, ako prevdarimo, koliko bomo imeli sená in sploh klaje.

Znano je, da se travniki ločijo v štiri razdelke: 1. razdelek po 70 centov sená, 2. razdelek po 50, 3.

razdelek po 30 do 40, in 4. po 10 do 15 centov. Ako toraj skrbno cenimo svoje travnike, bomo izvedeti mogli dohodek sená v enem letu.

Znano je pa tudi, koliko centov ena živina leto in dan potrebuje klaje.

Sploh veljajo te-le številke: eno govedo (srednje velikosti) potrebuje na dan 20 funtov sená, to stori 73 centov na leto in dan.

Treba je tedaj najpred, da prevdarimo, koliko bomo potrebovali vprežne živine? Da to izvemo, moramo preračunati, koliko bomo imeli dela z vprežno živino.

V prihodnjih dopisih bom to na tanko razložil po izgledih, kateri na tanko kažejo, da je mogoče preračunati, koliko bo dela z vprežno živino. V planjavah je en konj zadosti za 16 oralov zemlje, ako so zemljišča na planem; na Kranjskem pa in družih slovanskih krajih, kjer je vožnja težavnejša itd., se šteje en konj za 8—10 oralov.

Prevdarili bomo: ali bomo konje ali vole vpregali? Če vidimo, da nam konjereja v svojem kraju koristi, da imamo mnogo konjske mrve, ktere ne bi mogli pokladati govedom, bomo konje za vprego imeli; če pa imamo dosti dobre klaje (sladke mrve), in če imamo svoje njive v bregu itd., bomo se s pridom poprijeli volov, ker oni nam manj zgube obetajo kot konji. Konj, če je prestar, ne veljá nič; vola pa redimo in ga mesarju prodamo za lepo ceno. Vse to mora umni gospodar prevdariti.

Ko smo prevdarili, koliko klaje imamo upati, koliko bomo mogli imeti vprežne živine, koliko klaje bo treba za vprežno živino, lahko bomo izvedeli, koliko nam ostane klaje, koliko bomo mogli rediti druge živine, postavimo, krav, telet, ovac itd.

Eno govedo (kakor je že omenjeno bilo) potrebuje na dan 20 funtov, na leto 73 centov sená. Krave molzne, ktere so velike kot holandske, potrebujejo ga na dan 25 funtov.

Ako najdemo na svojem posestvu nekatere kose (pašnike), kateri za kmetovanje niso ravno posebno pripravljeni, bomo, če nam kaže dobro, ovce redili. Ena ovca (žlahna merinoška) potrebuje 2 do 2½ funta sená na dan, oven 3 funte; toraj se 10 do 12 ovac šteje na eno veliko govedo, kar se tiče klaje.

Dalje moramo prevdariti, koliko potrebujemo denarja, da nakupimo potrebnega poljskega orodja. Navadno se šteje na en oral 12 gld. kapitala za orodje.

Kadar nastopimo gospodarstvo, moramo premisliti, da nam je še neke druge zaloge (kapitala) treba, in to je zaloga za vsakdanje potrebščine; zakaj kupiti bomo morali živeža za ljudi in klaje za živino; imeti moramo denarja, da plačamo delavce itd.

Manj bode te vsakdanje zaloge treba, ako redimo

*) Ali bi ne kazalo še bolje, poskusiti zasadbo hmelja? Prevdarite! „Novice“ so o hmelji že obširne pisale. Vred.

krave in prodajamo mleko, ker vsaki dan ali saj na mesec skupimo denarja. Drugače pa je, ako ovce redimo, ker le enkrat v letu dobimo denarja in to takrat, kadar volno prodamo.

Priporoča se sploh, da v dobrih letinah mislimo na slabe, da si kaj prihranimo, kar nam v prihodnjem času dobro pride. Ravno tako ni napačno, ako imamo kadaj mnogo sená, žita itd., da ga en del za prihodnost prihranimo.

Preračunili bomo potem, koliko nam je treba delavcev pri živini in za poljsko delo. Pri velikih kmetijah je navadno en hlapec pri dveh konjih ali dveh volih, in pri 15 kravah ali 30 teletih.

Poljske delavce bomo najemali. Pri velikih kmetijah je zdaj tudi navada, delo v pogoj (akord) dajati, kar je po moji pameti v marsikakem oziru dobro. Pri pogojih je ta dobiček, da ni treba toliko paznikov (Aufseher); delavci dobijo toliko plače, kolikor zaslužijo; če so na dan plačani, dobí pridni delavec ravno toliko kot slabi; če ima delavec delo v pogoji, mu je priložnost dana, več zaslužiti, ako je priden in uren v delu. Sicer je pri pogoji še to dobro, da, kadar delavec pogojeno delo končá, lahko pogledamo, ali je delo dobro naredil, in pri pogoji lahko omenimo, ako ni delo popolnoma dobro dovršeno, da ne dobí celega plačila. Tudi pri tacih pogodbah vemo koj, koliko bo to ali uno delo veljalo. Mnogo je del, ki so pripravna, da se dajo v pogoj, postavimo žetev, košnja, mlačev, sadenje dreves, kopanje jarkov itd. Sploh veljavnih števil za pogoj ni ravno lahko v izgled postaviti, ker v enem kraju je cena delavcev drugača kot v drugem kraju itd. Vendar more gospodar to že izvedeti, ako eno leto posebno pazljivo čuje nad delavci, vse zapiše, koliko delavcev je delalo in koliko časa, kakošno je bilo vreme itd. Drugo leto bo lahko vedel, koliko je delavcem plačati v pogoj — to je, počez — za to ali uno delo.

Pri tej priliki pa moram omeniti, kako potrebno je, da si dobrih delavcev dobimo. To dosežemo, ako take, ktere smemo imenovati zveste, pridne in pametne, bolje plačamo, jim vedno, kolikor je moč, zaslužka damo, da jim pri delih, ktera so posebno važna in težka, ako jih dobro izpeljejo, damo poseben nadarek; tudi pametno ravnamo, ako za svoje zveste in dobre delavce skrbimo po zimi, ko jim mnogokrat živeža manjka, in jim damo, če je mogoče, tudi pozimi dela in zaslužka.

Zdravilska drobtinica.

(Kako se more vid brez stroškov in bolečin zboljšati?) Na vprašanje: kako bi si mogel svoj slab vid zboljšati, mi je svetoval sloveč homeopat: naj si vsako jutro četrť ure potem ko vstanem (da se po spanji ogrele oči ohladijo) čisto studenčnico (mrzlo vodo, kakoršna se za umivanje obraza rabi) s prsti obeh rok škropim v odprte oči. — Od začetka mi je bilo težko, oči odprte imeti, kadar sem vodo v nje škropil, al kmalu sem se privadil, pa tudi kmalu bolje videl. To ponavljam vsaki dan, vid sem si toliko zboljšal, da s prostimi očmi zdaj boljše vidim, kakor sem pred malo meseci videl skozi najboljša očala. S.....

Národne stvari.

Slovanski škofje in druga duhovščina z ljudstvom; ljudstvo s škofi in duhovščino.

Presilno se je jelo udarjati po naši častiti duhovščini, menda prav zato, ker je narodnost trn v peti

pseudo-liberalnim Nemcem in Magjarom. Toda vprašamo vsakega poštenjaka: ali more duhovščina drugača biti nego národna? Naj našim bralcem navedemo besede, s kterimi „Pozor“ brani hrvaško duhovščino:

„Duhovščina je bila in je še danes narodnosti najtrdnjše sleme. In to ne more biti drugače. Ona vedno in neposrednje občuje z ljudstvom; v svoji neodvisni službi, po svoji viši omiki in ker je izšla iz ljudstva, spoštuje in ljubi svoj narod in se je z njim zrastla v neločljivo celoto; ona je ljudstvu mati, svetovalka in služabnica; ona ima moralične in materijalne pomočke, s kterimi je ljudstvu svojemu na pomoč v vsaki nezdigi; ona ima sredstva, s kterimi ljudstvo v državljanskem življenji brani vsake silovitosti in nepostavnosti ter je v političnem oziru tudi pripravljena za srečnejšo prihodnost. Naša duhovščina se od duhovščine drugih dežel loči v tem, da je svobodoljubna; ona namreč vé in spoznava, da je svoboda temelj krščanstvu, kajti ni je krščanske ljubezni brez svobode, in prav zato je edinih misli z narodom, ktereга stiskajo težka bremena. To je duhovščini glavni razlog, da se z ljudstvom poteza za narodnost, samostojnost in neodvisnost. Naša duhovščina, na katero s ponosom in z vsem zaupanjem ljudstvo obrača svoje oči med tem, ko njeni nasprotniki ves žolč izlivajo na-njo, bo z narodom vred imela prestati še marsiktero skušnjo in pretrpeti marsiktero bridkost z onim ljudstvom, za katero se poganja s toliko stanovitnostjo in ljubeznijo. Duhovščina pa bode vse te bridkosti iz lastnega prepričanja slavno prenašala, nikakor nam ni treba prigovarjati jej, da strpi; kajti narodna stanovitnost, kolikor je hvale in čisla vredna lastnost, nikdar ne zbríše dolžnosti, ktera veže duhovnega pastirja. — Nikdo ne vé, koliko časa bode trajal národni boj in na ktera pota jo zavije. — V današnjih časih se ta boj vodi z orožjem sile, sili pa se ubranimo s stanovitno srčnostjo, kajti sila nima nikdar dolzega obstanka; toraj morajo nastopiti razmere, v kterih razsodi moralično, duhovno orožje. Ob tistih časih pa bode treba duhovnih sil, trdega znanja, zavesti o cilji, čistih značajev, izglednega obnašanja in vseh tistih moraličnih prednosti, ktere človeka odlikujejo od človeka, in brez kterih si še misliti ne moremo pravega duhovnega pastirja. Po tem naj se toraj ozirajo mladi duhovniki, oni plemeniti cepiči, iz kterih imajo vzrasti mogočne cedre libanonske. Z močjo duhá in trdnim značajem oborožena — kako da ne bi zmagała vseh satanovih in peklenških skušnjav?“

Človek bi kmalu mislil, da je „Pozor“ pisal o slovenski duhovščini in njenih razmerah do ljudstva; kajti prav vse tako je tudi pri nas na Slovenskem, in menda tudi pri drugih Slovanih. Temu je priča to, kar piše „Politika“ o Moravanih in Čehih.

Kako se duhovščina sumniči tudi na Moravskem in Českem, to kaže pismo, ktero je tamošnjim konzistorijem konec julija meseca t. l. pisal gosp. minister pravosodja in uka. V glavnih točkah se to pismo tako-le glasi: „*Slavjani so novo pot nastopili s tem, da si iščejo ruskega sočutja in se učé ruskega jezika. Priporoča se, da to podpira duhovščina in učiteljstvo. Resno se toraj opominja konzistorij, da v okom pride temu gibanju, sicer bode vlada primorana napeti vse svoje žile.*“ Vsled tega opomina je brnski konzistorij (Brünner Consistorium) duhovščini razposlal okrožnico, ob enem pa tudi ministerstvu na Dunaj odposlal krepko zavrnilo, kteremu je v prepisu priložil to okrožnico. V tej okrožnici — pravi konzistorij — je škof omenjeni ministerski opomin svoji duhovščini razglasil le zarad tistih stvari, ki zadevajo duhovske zadeve. V teh bode ravnal po svoji dolžnosti. „Kar pa vlada dalje pravi, da je slovansko ljudstvo jelo ozi-

Kaj se pa v enaki namen počenja po Krasu, kar ga spada pod kranjsko vlado? Na ravnost moramo reči — nič! Kras se celó širi s tem, da se veliki del gozda postojnske cesarske grajščine neusmiljeno podira! Kaj pomagajo vsi naši poduki, katerih imajo „Novice“ že na cente, — kaj pomagajo najboljši sveti kmetijske naše družbe, katerih je že registratura polna, ako kranjski posestniki s prstom kažejo na to, kako se godí Krasu, ki je v državnih (cesarskih) rokah. Kam bo naš ubogi Kras po takem početju prišel, kako bo mogoče dalje hujši burji se v bran postavljati, sam Bog vedi!

Zadnji čas je, da c. kr. vlada obrne svojo pozornost na naš zanemarjeni Kras, da skuša prihraniti saj to trohico lesovja, kar ga še stoji, — da enako c. kr. primorski vladi podpira na javno korist vnete kraške posestnike v njihovem trudu za pogozdovanje Krasa.

Dr. O.

0 uravnavanji in gospodarstvu kmetij sploh in nekoliko besed o umnem kmetovanji.

(Dalje.)

Pripravili in oskrbeli smo vse; zdaj je treba, da napravimo osnutek (plan) svojemu gospodarjenju.

Sestavili bomo kolobár ali vrstenje sadežev (Rotation, Feldsystem).

Ravno ta beseda „kolobár“ je, o kateri hočem posebno govoriti, ker kolobarjenje je djanje, ktero je najimenitnejši del gospodarjenja. Ker je pa ravno v naši ljubi domovini kolobarjenje še premalo znano, zato bom poskusil, kar sem se učil od modrih mož, popisati bolj na drobno; upati smem, da bode vsak, kdor ima sploh duh napredka in ki želí premoženje svoje pomnožiti si, ta moj spis o kolobarjenju dobro prevdaril, pa tudi po njem se ravnal in v prihodnje umno obdeloval polje, da ne bo več ropal zemlji njene moči, ampak po pametnem kolobaru skrbel za to, da zemlja vedno pri moči ostane. Verjemite mi, da s samim gnojem ne bomo polju vedno moči ohranili, ampak le tedaj, ako gnojimo in umno kolobarimo.

Kaj je toraj kolobár? — Kolobár je vrstenje rastlin na njivi tako, da se v pravem redu od leta do leta menjajo pridelki. Dobro sestavljeni kolobár zemljo vedno pri moči obdržuje; on nam kaže, ktero rastlino naj sejemo za drugo, da vsaka dobiva iz zemlje, česar se njej prileže.

Nektere rastline potrebujejo mnogo fosforo-kisline, kremenine itd., neke druge mnogo raznih solí, pepeličnega okisanca, sploh pepelikovih solí (Kalisalze).

Rad bi prostim našim kmetovalcem prav do pičice razložil, ktere stvari so učení možje, ko so razkrojali mnoge rastline, našli v njih pepelu. Al to vse preučene reči, ktere le učen človek razumeti more. Drugi naši kmetovalci nam že morajo verjeti, da ene rastline obstajajo iz enih tvarin, druge iz drugih, tako na priliko korusa iz drugih, krompir spet iz drugih in tako dalje. Iz tega pa se lahko vidi, da razne rastline tudi razni (mnogovrstni) živež od zemlje tirjajo. Umno kolobarjenje tedaj zahteva, da na tanko prevdarimo, ktere rastline ta zemlja rediti more, ktere druga, kako naj se vrstijo rastline na njivi, da jej ne izpijejo vseh redilnih moči.

Naj omenim rastline po vrsti, ktere zemlji posebno njene moči oropajo.

V prvem redu stojijo: pesa (za sladkor), tabak, konoplje, korusa, v drugem redu žita, v tretjem sočivje, proso, ajda, v četrtem detelja, čeravno nekteri menijo, da detelja zemljo bogatí v njeni moči. Al to je gotovo napačna misel. Uprašam: od kod pa

dobiva detelja redivne tvarine? Gotovo jih jej zemlja daje, toraj detelja zemlje ne obogati; a toliko je res, da detelja zemljo po pšenici in drugem žitu dobro stori, ker njene korenine globoko v zemljo segajo, toraj iz dna redilne tvarine srkajo; tvarine pa, ktere so zgoraj v zemlji, ostanejo prihodnjim rastlinam. Zato čeravno detelja redilnih tvarin zgornji zemlji ne vzame, vendar ne smemo reči, da detelja zemlje nič ne oropa ali da jo celó bogatí. To nam priča pa tudi ta skušnja: če namreč deteljo kmalu spet na tisto njivo sejemo, ne bo nam dobro rastla, ampak le malo je bomo nakosili. Predno na dalje gremo, čujmo, kako nepozabljivi naš Vrtovec med drugim raznasuje život rastlinski sè životom človeškim. „Vse odsluženo in tedaj za naprej nepotrebno — pravi v svoji „Kemiji“ — gré iz človeškega telesa nekoliko po puhtenji in dihanji, nekoliko se pa spravlja iz celega života v kri, iz krvi v mehur, iz ktere se pa ob svojem času izceja; kar je pa človek živeža k sebi vzel, da ga ni mogel želodec prekuhati, ali saj, da ga niso mogle ali smele čevne pijavčice posrkati, gré po drugi poti iz njega. Ravno tako gré tudi marsikaj že odsluženega in za naprej nepotrebne iz rastlin po puhtenji in dihanji, drugo tako gré pa iz njih po koreninah v prst; tudi rastlinske koreninice — postavimo pri kaki veliki móči, kadar je preveč raztopljenih solí — bi utegnile pregladovo srkati, in rastlinam marsikaj v živež pošiljati, česar ne morejo v rejo obrniti. Vse tako, česar ne morejo rastline porabiti, dajo nazaj od sebe ali v lubad, da jim je zlasti pozimi za kožuh, ali pa po koreninah v prst kakor očiten ognjusek. Nobena rastlina ne bi se mogla iz svojega lastnega ognjuska živiti, tudi druga enacega plemena ne; to nam že naša lastna pamet pravi, in vsaka po več let živeča in močno zablatena rastlina bi mogla poginiti, ako bi si iz lastnega zablatenja ne pomagala; pomaga si pa tako-le, da zmiraj naprej v čisto, nezablateno prst nove koreninice pošilja, zdravega neomadežanega živeža iskat. Razločuje se pa rastlinsko blato 1) v tako, ki je obstoječe iz čisto že odsluženega — mrtvega, ktere bi menda tudi nobena druga rastlina precej v živež ne srkala, in 2) v tako, ktero so koreninice gladovo posrkale, ktere pa rastline niso mogle v svojo rejo obrniti, in so ga nazaj v prst kot ognjusek ali ostanek dajale; s tacim bi se pa mogle mnoge druge rastline živiti. Česar ne sné gospod, to pride strežetu na hvalo, in kar še temu ostane, to berač rad pojé.“

Iz tega se bodo naši bralci prepričali, kako potrebno je pri kmetijstvu kolobarjenje z mnogimi pridelki ali premenjevanje posetve. Njivo preoraje za nov ali drug sad spraviš blato poprejšnjega sadu na dan, na zrak, solnce, dež, da popred razpade, da razpadlo ali sčasoma segnjito more vsacemu sadu v živež služiti.“

(Dalje prihodnjič.)

Národne stvari.

Ravnopravnost národna — rešiteljica Avstrije.

Govor dr. Lavriča.

Gospôda! Pretekli vekí so imeli državnike in tudi zdaj ni malo takošnih, ki mislijo, da je tista država srečna, ktera ima državljane samo enega národa. Ti trdijo namreč, da je potem najlože vladati tako enolično celoto.

Ne dá se tajiti, da je taka država čvrsta, in da ne more biti prepíra v njej zaradi národnosti. Res je dalje, da, če govorijo vsi državljani isti jezik, in imajo v obče rečeno, enake šege, naklone, značaje in sploh enake dobre in slabe lastnosti, da ne more biti težko dobrih postav dajati in izvrševati zlasti, ker je vsega

Gospodarske stvari.

0 uravnavanji in gospodarstvu kmetij sploh in nekoliko besed o umnem kmetovanji.

(Dalje.)

Poljski redi (Feldsystem) so sledeči:

1. Gospodarstvo s travo samo (reine Graswirthschaft);
2. natriletno obdelovanje polj (Dreifelderwirthschaft);
3. gospodarstvo na čredinke (Koppelwirthschaft);
4. vrstivna setev (Fruchtwechselwirthschaft).

I. Gospodarstvo s travo samo je le v neizmernih planjavah Azije, tam, kjer je vedno toplo, torej živina celo leto na paši ostane, torej tam, ker polno kmetijsko gospodarstvo še ni vpeljano, ampak le čisto narurna živinoreja.

II. Natriletno obdelovanje polj (Dreifelderwirthschaft). Pri tem redu je polje v tri dele razdeljeno. Ta red je domá na Ogerskem, v Banatu, v Slavonii, na Hrvaškem, sploh v planjavah.

Kolobar natriletnega obdelovanja je: 1. praha, 2. ozimno žito, 3. jaro žito. Treba je toraj, da so mu pridruženi travniki, ki dajejo potrebno seno za živino.

Korist tega reda je, da ozimno žito po prahi dobro obrodi; v fizikalnem in kemičnem oziru hasne praha. Pri tem redu pa gotovo živinoreja ne cvetè, ker na njivah ne dobimo ničesa drugega, kar bi bilo za živinorejo, kot le samo slamo, zrnje se prodaja. Natriletno obdelovanje polj moramo toraj imenovati gospodarjenje na široko (ekstenzivno kulturo). Ako je mnogo dobrih travnikov, malo se sicer izboljša neugodnost tega reda. Dela je vendar dosti, ker treba je praho trikrat preoravati, če hočemo, da ozimno žito dobro hasne. Za jarino moremo tudi dvakrat orati. Natriletno obdelovanje polj precej izmolze zemljo, ker se veliko žita seje; zrne se prodá, toraj le slama v nastilo pride, po takem le kot gnoj zemlji v prid. Mnogo živine ne moremo rediti, ker na njivah ne dobivamo ne detelje, ne korenstva, in ravno detelja, in korenstvo še posebno, pomaga krmi živinski. Treba je toraj, da imajo posestva, pri katerih je ta red, dosto dobrih travnikov. Ker tretji del polja ostane v prahi, toraj le dva dela polj dajeta vžitek.

Sčasoma so nekteri kmetovalci pričeli praho opuščati in namesto prahe so sejali deteljo ali kako travo. To je prenaradilo in premenilo slabo, staro, natriletno obdelovanje polj v novejšo izboljšano natriletno obdelovanje polj. Tudi pri tem redu so travniki potrebni. V izgled naj nam služi kolobar tega reda: 1. detelja ali sicer kaka trava (Grünfütterpflanze); 2. ozimno žito; 3. jaro žito.

To izboljšano triletno obdelovanje polj se torej sme imenovati bolj zdatno (intenzivno). Živinoreja bolj cvetè, klaje je precej; o poletji živini klasti moremo s travo, pozimi z mrvo; živine je torej več, torej tudi več gnoja; dobro gnojenje stori zemljo močno in rahlo, torej jo v večjo moč pripravi.

Tako izboljšano natriletno obdelovanje polja se je sčasoma premenilo v šest- in na devetletno obdelovanje polja (6 und 9 Felderwirthschaft). Kolobar je pa ta:

1. korenstvo* (gnojeno)	
1. { 2. ozimno žito	7. lan*
3. jaro žito	3. { 8. ozimno žito
4. detelja*	9. jaro žito.
2. { 5. ozimno žito	
6. jaro žito	

To bi bili trije kolobarji izboljšanega triletnega obdelovanja polja. Tak kolobar imenuje se sestavljeni kolobar, sestavljen na triletno obdelovanje polja. Po tem redu se seje mnogo žita.

Dobri kolobar izboljšanega triletnega obdelovanja bi bil tako sestavljen: 1. dve tretjini z deteljo, eno tretjino z repo; 2. ozimno žito; 3. jaro žito.

Žita bi bilo dosta, namesti prahe pa je detelja in nekaj repe. Za repo in tudi deteljo moremo zemljo dobro in globoko obdelovati, gnojiti jej, in repo v rasti okopavati. Vse to zemljo gotovo dobro in pripravno stori za ozimno žito (pšenico).

Konečno naj o natriletnem obdelovanju polja omenim še to, da umni kmetovalci sploh v vseh deželah so pričeli opuščati ta red in ga premenjati v red imenovan: vrstivna setev (Fruchtwechselwirthschaft).

(Dalje prihodnjič.)

Živinorejcem

v Ljubljani in v okolici ljubljanski.

Na gradu na Fužinah (Kaltenbrunn) pod Ljubljano so za izboljšanje goveje živine pripravljeni 4 lepi junci in sicer

4letni plemena štajarskega iz Mircne doline (Mürzthal),
3letni plemena švicarskega mešanega z mircnim,
2letni plemena pincgavskega,
poldrugoletni plemena holanškega izvirnega.

Obrtnijstvo.

Nove ure.

Anton Orthaber, urar iz Guttaring-a na Koroškem, je naredil v zvonik farne cerkve v Lukovdol uro, pa tudi eno tako imenovano hišno uro v šolo v Severinu, ktera kaže v dve šolski sobi in čez zid na ulico. Vse te ure so po čisto novem ukusu narejene; one bijejo štrtnike (firtelce) in ure, pa tudi ure na večji zvon ponavljajo; imajo samo po dvojne kolés; eno da ura gré in kaže, drugo da bije.

Orthaber dela pa tudi take ure, da pri vsakem štrtniku ponavljajo ure in te imajo samo po eno koló, da ure gredó in kažejo in bijejo; ali pa če se hoče imeti, da samo ponoči pri štrtnikah ure ponavljajo, poldnevi pa samo štrtnike in ure bijejo.

Opomniti pa se more še to, da te ure veliko dalje trpijo, manj se ribljejo in lože se snažijo, kakor po starem ukusu narejene, ker imajo manj koles in jih popravljati treba ni. Tudi niso drage.

V Severinu (pošta Zdihovo).

Jan. Klinc, učitelj.

Iz državnega zbora.

Odprto pismo „Novicam.“

V zadnjih „Novicah“ se očita v dopisu iz Ljubljane dr. Klunu, Lipoldu in posebno meni, da smo se pri glasovanju o prenarajeni ustavi od svojih tovaršev odcepili.

Jaz bi, odkritosrčno rečem, najraje molčal, kadar koli je o kaki domači razprtii govorica, ker nesloge in prepira imamo Slovenci med seboj od nekdaj že tako več ko dosti. Ali ker smo očitno grajani, da ne bi po načelu: „qui tacet, consentire videtur“ — kdo mislil, da smo krivi, česar nismo krivi, in da je res, kar ni res, zato ne ostaja drugega, nego na očiten odgovor dati.

Res je podoba, da smo se mi odcepili od svojih tovaršev; ali prava resnica je ravno narobe. Ne mi, oni so se od nas odcepili. Vem, da se bo to moje trjenje

Lésar namesti 1000 iztisov želi 2000 iztisov. — Pri glasovanju se sprejmejo odborovi predlogi z dostavkom Kozlerjevim in nasvetom Lésarjevim.

Zdaj poprime gosp. Dimic besedo in nasvetuje, naj družba vsacega četrta leta izdaja gospodarski časnik, ker letopis „Mittheilungen“ ne zadostuje sedanjim potrebam napredovajočega gospodarstva v vseh razdelkih. Dr. Orel ne vidi potrebe za tak časopis, ker je na kupe nemških kmetijskih časnikov, ki si jih za majhen denar vsak lahko omisli; za našega kmeta pa zadostujejo „Novice“, o katerih je znano, da prinašajo poduke o vsem, kar je umnemu kmetovalcu vedeti treba in ne zanemarijo nobene nove iznajdbe na kmetijskem polji; velika vrednost „Novic“ je spoznana povsod *) in če hoče kdo slovenskemu kmetu kak poduk dati, naj ga pošlje vredništvu „Novic“; vem, da ga bo rado vzelo. Dr. Costa misli, da o predlogu Dimičevem se ne more pri tej priči kaj gotovega skleniti; namen je dober, al vprašanje je: ali bi ga mogel glavni odbor izpeljati gledé na stroške in obseg tega časnika. Zato nasvetuje, naj se Dimičev predlog izroči glavnemu odboru, da o njem poroča. Gosp. Dežman se sklada s Costovim predlogom, pa dostavlja, da odboru poroča že v prvem glavnem zboru. In tako se sprejme ta predlog.

Namesi gosp. dr. Razlaga, ki ni mogel v zbor priti, ker je zbolel, naznanja dr. Bleiweis Razlagov predlog: naj zbor priznava potrebo, da se kmetijska učilnica napravi v Ljubljani, kateri se pridružite učilnici za sadje in vinorejo in pa gozdnarstvo, ki ju deželni zbor kranjski namerava osnovati; zaradi te naprave pa naj se kliče domoljubje na pomoč, da se deželnemu zakladu polajša naprava; on sam se zaveže v ta namen darovati 100 gold. Upati je, da se bojo ustanove (štipendije) učencem, ki pridejo v kmetijsko učilnico ljubljansko, našle tudi na slovenskem Štajarju in slovenskem Korotanu. Dr. Bleiweis podpira Razlagov predlog, ki ga zbor sprejme, in po predlogu Costovem izreče zahvalo rodoljubnemu gospodu dr. Razlagu.

Po tem stopi vitez Gariboldi v dvorano in naznanja izid glasovanja družbenikov o volitvi podpredsednika in 12 odbornikov. — Z veliko večino (68 glasovi) je bil župan dr. Costa izvoljen za podpredsednika. To naznanilo je bilo sè živahnimi živio-klici sprejeto. Dr. Costa se zahvaljuje za čast, ki mu je po tej volitvi došla in obeča, da kakor povsod bode tudi na tem mestu, kar bo mogel, delal na blagor domovini in narodu. (Živio!) V glavni zbor pa so bili kot odborniki tudi z veliko večino glasov izvoljeni gospodje: Dimic, Faber, vitez Gutmansthal, Seitner, Pregl, Šolmajer, dr. Orel, Debevec, Koren, Malič, Jož. Seunig, dr. Jan. Ahačič.

Predsednik gosp. Trpinec s kratkim ogovorom (slovenskim) sklene sejo, ktere poslednje besede bile so trikratni slava-klici Njih Velič. presvitlemu cesarju.

In tako je bil praznik stoletnice, kakor je zaslužila, v občnem zboru tako vredno in častno končan, da ostane vsacemu, ki je z dobrim srcem prišel v to sejo, vse žive dni v blagem spominu.

Sto let je lep čas, in družba se more po besedah neumrlega Joana ponašati posebno s tem, da se ni sprehajala v jalovih teorijah, ampak je ves čas hodila praktično pot.

Slava družbi kmetijski!

Gospodarske stvari.

0 uravnavanji in gospodarstvu kmetij sploh in nekoliko besed o umnem kmetovanji.

(Dalje.)

Dalje hočemo preiskovati red, ki se imenuje gospodarstvo na čredinke.

Ta red je star, starejši od triletnega obdelovanja. Posebno znamenje tega reda je, da se pašniki izorejo in pripravijo za žito; toliko časa, dokler sploh žito dobro raste, se seje žito, potem se pustí, da se njiva zaraste s travo, in da zopet služi kot pašnik. Ta red je domá posebno na Turškem, sicer pa v planinskih krajih, kot v Salcburškem, Štajarskem (zgornjem).

Gospodarstvo na čredinke ne potrebuje travnikov, kakor jih natriletno obdelovanje polja potrebuje. Trava pri tem redu se pokosí in posuší, da služi pozimi za klajo. Poleti se živina vedno pase na teh omejenih pašnikih. Vidimo toraj, da se žito s travo vrsti: 1. žito, 2. trava.

Poglejmo nekatere kolobarje gospodarstva na čredinke bolj na drobno: Na Salcburškem je navaden ta kolobar: 1. ozimno žito, 2. trava, 3. trava; ali pa ta kolobar: 1. ozimno žito, 2. jaro žito, 3. trava, 4. trava.

Na zgornjem Štajarskem je ta kolobar v navadi: 1. rž, 2. oves, 3. rž, 4. trava, 5. trava, 6. trava, 7. trava.

Vendar imajo gospodarstva na čredinke tudi praho, postavimo v Holštajni: 1. praha, 2. ozimno žito, 3. rž, 4. oves, 5. trava, 6. trava, 7. trava, 8. trava, 9. trava.

Jasno je, da tudi ta red precej seje žita, kar je potrebno. V Holštajni praho že zgodaj pognojijo; to gotovo pšenici hasne.

Tudi ta kolobar je v navadi: 1. oves, 2. praha, 3. ozimno žito, 4. jaro žito, 5. oves, 6., 7., 8., 9. in 10. trava. Oves bo gotovo dobro storil; potem je praha, in po prahi gotovo izvrstno stori ozimno žito. Pri tem poljskem redu je to slabo, da trava po žitu more v zemlji dobiti le malo in revnega živeža.

Pri tem redu se živina od spomladi do jeseni pase na pašnikih. Priporoča se torej, da krave teletijo v takem času, da teleta morejo spomladi na čvrsto pašo iti. Ker ima ta red mnogo trave, zato ne potrebuje mnogo uprežne živine. Živina hodi od spomladi do jeseni na pašo; torej ni toliko dela pri kladenji živine, ker v čredinkah lahko en pastir mnogo živine oskrbi. Živino-reja gotovo cvetè. Kapital za plemensko živino (Zucht-vieh) je velik; manjši je kapital za uprežno živino in poljsko orodje. Gospodarstvo na čredinke je toraj na široko (ekstensivno).

Če na tanko premislimo, lahko zboljšamo gospodarstvo na čredinke s tem, da zmiraj ne sejemo žita, ampak eno leto lan ali korenstvo; korenstvo nam gotovo v prid doide pozimi v zboljšanje kladenja naše živine. Če hočemo tudi (gorčico, raps) sejati, bi smeli taki kolobar sestaviti: 1. praha, 2. gorčica, 3. ozimno žito, 4. detelja, 5. ozimna pšenica, 6. repa ali krompir, 7. jaro žito, 8., 9., 10., 11. trava (pašnik).

Ta kolobar je za dobro, močno zemljo.

Za bolj revno zemljo bi smeli tako-le kolobariti: 1. praha, 2. gorčica, 3. ozimno žito z deteljo, 4. detelja, 5. detelja, 6. ozimna pšenica, 7. repa ali krompir, 8. jaro žito s travo, 9., 10., 11. trava.

V planinskih deželah, sploh tam, kjer je kraj le za živinorejo, priporoča se gospodarstvo na čredinke. Hočemo napisati kolobar, ki je na grajščini v Proskavi (pruska kmetijska akademija): 1. krompir, 2. jaro žito

*) Glej 38. list „Novic“, v katerem celó graška „Tagespošta“ „den Novice-Bauer“ stavi drugim kmetom v izgled.

(v žito deteljna trava = Klee gras), 3. deteljna trava, 4. deteljna trava, 5. deteljna trava, 6. rž. Zračje je vlažno; zemlja peščena, revna.

Pri tem omenimo tudi tako imenovano angleško petletno obdelovanje polja (englische Fünffelderwirtschaft), ki ima v kolobarji v izboljšanje, v počitek zemlje 2 leti deteljno travo. Kolobar je ta: 1. repa, 2. ječmen (v ječmenu deteljno travo), 3. deteljna trava, 4. deteljna trava, 5. pšenica.

Angleži ljubijo ta kolobar, in v resnici je dober, ker zemlja pri tem vrstenji vedno v moči ostane. Trave je tudi dosti, da je mogoče živino rediti in dosti gnoja dobiti.

V sklep našega popisanja „gospodarstva na čredinke“ hočemo še omeniti, kaj je vzrok, da se imenuje ta red gospodarstvo na „čredinke“ (Koppelwirtschaft). Navadno je, da so njive razdeljene v več enacij ograjenih delov; ravno tako so tudi pašniki ograjeni, ali sploh oddeljeni (abgetheilt), in od tod to ime. (Dalje prihodnjič.)

Cepljene murve na prodaj.

Razglašeno po prošnji sl. kmetijske družbe kranjske.

Gosp. Adalbert Stiglitz, c. k. nadlajtenant in grajščak na spodnjem Štajarskem, je prosil kranjsko kmetijsko družbo, naj naznani murvorejcem, da ima okoli 3000 cepljenih prav lepih murv na prodaj, ki so blizu 9 čevljev visoke in po 3, 4, 5 in tudi 6 palcev debele. Gosp. Stiglitz, ki je bil skozi 22 let kot vojak na Laškem in se je ondi v murvoreji popolnoma izuril, pravi, da Lah v prvih 3 dôbah pokladajo črvičem divje, v 4. dôbi pa cepljene murve; tako se ohranijo gosenice bolj zdrave, *) predejo trdnjšo nit in so kokoni tudi težji. Gosp. Stiglitz ponuja gori imenovane cepljene murve po 40, 50, 60, 80 krajc., tudi po 1 in 2 gold., s tem, da jih pripelje na železnico v Celje in se le kaj malega plača za ambalažo. Dobijo se pa pri njem tudi necepljene (divje) murve in sicer po 4 gold. 100 murv. Tudi za poskušnjo rad pošlje, kdor jih kaj želi. Gosp. Stiglitz je družbi kmetijski poslal dva lista: enega od cepljene, drugega od divje murve, in gorko priporoča, naj bi svilorejci sadili cepljene, ker njih perje je mnogo težje, bolj smolnato in tečnejše, tedaj tudi več zdá in se ga manj potrebuje.

Pisma gospodu Adalb. Stiglitzu naj se pošiljajo pod adresno „k. k. Oberlieutenant und Gutsbesitzer am Schloss Pleuna, Post Sachsenfeld, per Cilli.“

Podučne stvari.

Več svitlobe, več poduka!

Že davno smo mislili iz letošnjega sporočila glavne šole postojnske natisniti sestavek, ki ga je pod naslovom „Zemljepisje v ljudski šoli“ spisal šolski ravnatelj, častiti gosp. Jan. Vesel. Ona napitnica gosp. prof. Peternela pri obedu c. kr. kmetijske družbe 24. dne t. m. nas je spomnila našega namena. Evo tedaj oni sestavek:

„V sedanjem času, ko se na svetu vse tako hitro vrši, ko nas brzovlaki po železni cesti in parobrodi po nevarnem morji prevažajo, in v malem času vidimo lahko mnogo krajev svetá, v sedanjem času je gotovo potreba, da vsak človek več ali manj pozná vsaj bliž-

nje površje naše zemlje. Tudi mika človeka že rado vednost, da vsaj nekoliko pozná velike svetove, ki se sučejo nad nami v neizmernih krogih, da vé, v kakošni razmeri med seboj so solnce, zemlja in luna, kako se zadnji dve razsvetljujejo itd. Potrebno pa je, da pozná bolj na drobno naš del svetá, še bolj pa našo carevino in posebej še svojo domovino s sosednjimi deželami.

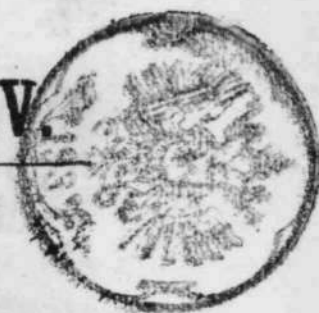
Zato se koj v prvem razredu začenja otroku nekoliko bistriti um, da vé vsaj nekoliko o obliki naše zemlje, o njenih mnogoterih delih; tako dobí dete, dasiravno vselej ne natančne zapopadke, pa vsaj pravi razum o tej ali uni reči. Tako bi do četrtega razreda dospeli otroci do precej obširne vednosti, ko bi se jim vsako leto prilagalo pri berilih, da bi otroci ne znali samo brati, ne znali samo moralne povestice pripovedovati, temoč tudi kaj družega.

Da je nauk zemljepisja res potreben večje natančnosti in večje obširnosti, kakor je v sedanjih berilih, prepričal se je pisatelj sam. Otroci niso poznali najbližnjih, najzanimivših krajev, katerih notranjska stran tako obilo ima; niso vedeli, kje izvira Pivka, kod pride iz postojnske jame, in kaj se dalje ž njo godí; neznan jim je bil popolnoma le slabe dve uri oddaljeni grad predjamski, le malo znane cerkniškega jezera slovite zanimivosti. O bolj oddaljenih krajih naše domovine, se vé, smé se še manj pričakovati. Da se s tako nevednostjo otrokom ne vceplje prava ljubezen do domovine, ko ne pozná njene lepote, njene tudi v kamenitih tleh velike posebnosti, razume se po sebi. In taka se godí tudi drugod. Zató se nam ni treba čuditi, ako ima národ v mnozih krajih tako malo samosvojnosti, tako malo spoštovanja samega sebe, tako malo národnega ponosa; vidimo pa nasproti, da vse tuje ljubi in spoštuje, svoje domače pa zametuje in v nič deva. Žalostna prikazen je, pa vendar resnična!

Le takrat je mogoča viša omika narodova, ko spoznava lepoto in imenitnost svoje dežele, ko smé tudi reči: naše nebotične gore se tudi krasno žaré o jutranjem solncu, njih gole, sive pečine se dvigajo ponosno v plavo nebo; naše globoke doline pretakajo bistri studenci in šumeči potoki v smaragdni krasoti; tudi mi dišemo hladni planinski zrak, pa nam tudi sije vroče solnce italijanskega podnebja; naše homce in planote senčijo široki sadunosni vrti, ko štajarska, dolenska in primorska stran po prijetnih gorica h rodi najboljša vina. Po naši deželi stojé lepa mesta in snažni trgi ob ladjonosnih rekah, čedne vasí pa se skrivajo v senci sadnih dreves, na homcih in hribih blišče že od daleč bele cerkve, katerih milo zvonjenje vabi trudnega popotnika solzne doline k sebi, da stiske in nadloge svoje izlije pred studencem Božje milosti; tudi naša dežela ima krasna jezera, ktera obdajajo visoke goré z vsem veličastvom planinskega svetá; ima jezero, po katerem ribič nastavlja skrite mreže, in lovec strelja boječe ptice in hitre zajce; še več čudov pa skriva kamenita zemlja v svojem nedru; tu vidiš v podzemeljskih jamah najmnogovrstnejše kapnike, ki blišče v najlepših diamantih, ktere je izbrusila sama mati narava, po jamah se pretakajo šumeči potoki, ki dalje pod zemljo vršijo in zopet drugej zagledajo beli dan. Koliko lepot, koliko čudov ima naša krasna zemlja! Ali ni vredna, da jo vsak deželan spozná, vsak domorodec ljubi in spoštuje, ko svojo najboljšo, najljubeznjivšo mater! Ali ni potrebno, dobro in koristno, da tudi mlado občutno srce bolj natančno se po nji ogleda in s tem spoznanjem srka iskreno ljubezen do nje, in je pripravljeno tudi kri in življenje za njo darovati.

In ko je zbujena prava ljubezen do domovine s spoznanjem domače dežele, s spoznanjem do-

*) Kako pa to, da je do poslednjih let največ bolezní na Laškem bilo in so Kranjci libro kokonov za seme Lahom po 6, 8, in tudi po 14 gold. prodajali? Vred.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gold. 80 kr., za četrť leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrť leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 13. novembra 1867. ~

Gospodarske stvari.

0 uravnavanji in gospodarstvu kmetij sploh in nekoliko besed o umnem kmetovanji.

(Dalje.)

Vrstilni kolobar smemo imenovati izvrsten. Gnojena njiva repi hasne; po pesi pride ječmen; ječmen gotovo posebno obrodí po repi, kateri je bilo gnojeno. Detelja tudi dobro v kolobarji stoji; pšenica po detelji tudi dobro plenja; ravno tako raps in pira.

Vidimo toraj, da pri vrstilni setvi se prideluje mnogo rastlin za klajo, toraj živinoreja cvetè. Okopavine dosto v kolobarji nahajamo, torej to priča, da je to gospodarstvo zdatno (intenzivno). Da vrstilna setev skrbi zato, da zemlja vedno močna ostane, nam naj še en kolobar priča: 1. pesa, 2. ječmen, v ječmenu detelja, 3. detelja, 4. pšenica, 5. sočivje, 6. rž.

Vidimo vrstenje rastlin takih, ktere globoko, in pa takih, ktere plitvo koreninijo; vidimo dalje, se vrstiti rastline, ktere jako čistijo zemljo, postavimo pesa, sploh korenstvo ktero mora pridno okópáno biti, in okopavanje gotovo zemljo čisti raznega plevela.

Detelja za pšenico gotovo tudi zemljo dobro pripravlja za obili pridelek in jej redilne tvarine v zgornji zemlji pušča, ker ona (detelja) globoko korenini, pšenica pa plitvo. Sočivje zemljo v fizikalnem oziru boljša, kajti zemlja postane rahla.

Vidimo toraj iz tega, kako izvrstna je vrstilna setev, kako skrbno je sestavljen kolobar, da ne opeša zemlja v svoji moči.

Prepričan sem do dobrega, da vrstilna setev je izvrstna; prosim vas toraj, dragi rojaki, da na tanko preiskujete ta red, in moja največa želja je in moje največe veselje bi bilo, ako bi slišal, da tudi v naši domovini kmetovalci vrstilno setev pričenjajo bolj ceniti pa pridno in umno kolobariti.

Umni kmetovalec mora pa tudi biti gospodar v obširnejšem pomenu, in če je to, bodo spoznali, da vrstilna setev more veliko več pridelati; ona pa daje zato tudi mnogo dela, ker mnogo korenstva pridelujemo; korenstvo pa moramo pridno okopavati, torej mnogo delavcev potrebujemo; po takem veliko več ljudi lahko živi od istega polja. Temu najboljša priča je dežela česka, ktera ima mnogo prebivalcev; oni pridno obdelujejo polje; sejejo mnogo kupčijskih rastlin, ktere mnogo dela dajajo pa tudi mnogo dohodka in mnogo okopavine itd. Vrstilna setev je gotovo izdatno obdelovanje zemlje; takošna pa veliko več ljudi živiti more, torej se sme vrstilna setev tudi v narodno-gospodarskem oziru izvrstna imenovati.

Da še dalje dokažem, da je vrstilna setev res hvale vredna tako, kakor jo hvalim, stavim vam pred oči pridelke na enem oralu po raznih poljskih redih:

Na 1 oralu daje načez preračun	pridelek vaganov rži	klaje	gnoja se pridela
čisto natriletno obdelovanje polja „s travniki“	12 vaganov	17 centov	37 centov
zboljšano natriletno obdelovanje polja „s travniki“	17 „	25 „	70 „
staro gospodarstvo na čredinke „brez travnikov“	13 „	18 „	43 „
zboljšano gospodarstvo na čredinke „brez travnikov“	17 „	22 „	58 „
vrstilna setev „brez travnikov“	22 „	31 „	90 „

Zemlja je ravno tista. Iz te primere vidimo toraj, koliko veči dohodek nam daje vrstilna setev.

Naj dalje sestavimo kolobar za kmetijo, ktera hoče vrstilno setev vpeljati in meteljko (nemško deteljo ali lučerno) sejati. Nemška detelja je rastlina, ktera več let ostane na njivi; celó znano je, da prvo leto ne daje tolike košnje kot v 2., 3. letu in tako dalje. Sestavili bomo 11letni kolobar, ker razdeliti moramo polje v več malih kosov, da ne pride preveč detelje in premalo drugih rastlin. S tem, da so kosi manjši, se neugodnost zmanjša, da ne povzame nemška detelja toliko polja. Kolobarili bi toraj tako: 1. okopavina (krompir itd.), 2. jaro žito, nemška detelja, 3., 4., 5. 6., 7. leto nemška detelja, 8. raps, 9. ozimno žito, 10. koruza, 11. žito.

Če je treba, da mnogo pese sejemo, kakor, postavimo, pri mnogih kmetijah, ktere imajo cukrarnice, bi tako kolobarili: 1. pesa,* 2. koruza (kot presna klaja), 3. pšenica, 4. pesa,* 5. jaro žito, 6. koruza, 7. jaro žito.

Pese bi bilo dosto, med 7 deli sta 2 dela za peso. Zdaj nam pa manjka klaje, toraj bomo eno ali dve njivi, blizo domá ležeči, z navadno deteljo ali nemško deteljo obsejati, da dobivamo potrebne klaje za živino. Pri neki kmetiji na Ogerskem, ktera ima cukrarnico, kolobarijo tako: 1. pesa (za sladkor),* 2. koruza (zelena), 3. ozimna pšenica, 4. pesa (za sladkor),* 5. ječmen, 6. pesa za sladkor,* 7. jaro žito, 8., 9., 10. nemška detelja. Vidimo tukaj trikrat peso za sladkor. Pese toraj mnogo pridelava omenjena kmetija.

Neugodno je gotovo, da trikrat pesa stoji v kolo-baru, ker pesa za sladkor, zemljo posebno izmolze, vendar pridno gnojenje zboljša nekoliko neugodnost po večkratni setvi pese. (Dal. prih.)

Gospodarske skušnje.

* Kolika naj je gorkota v hlevih naše domače živine. — Prava toplota je živini pol življenja. Ako je v hlevih tako vroče, da se živina po malem zmiraj skor potí, je to živini škodljivo, ker jo slabi, da to po potu zgubiva, kar bi imelo v meso, mast, loj, mleko, volno iti. Ako je pa živini v hlevu premrzlo, se jej po mrazu skrčijo vse žile, in tako zopet zgubi na mesu, masti, loji, mleku, volni. Po takem naj gospodar skrbi za pravo mero toplote, in to mu kaže gorkomér (termometer), to je, tista steklena cevka, ki nam zmiraj po stopinjah kaže visočino gorkote. Zato je dobro, da v hlevu visi gorkomér. Kaj pa še? utegne nam kdo zavrniti. Tudi gorkomer je potreben — mu odgovorimo, in res ga nahajamo v hlevih taci dežel, kjer je živinoreja na viši stopinji. Molzna in pitavna goveja živina potrebuje največ gorkote, treba jej je 16 do 17 stopinj po R. gorkomeru, volom in jalovi živini zadostuje 14 stopinj; konjem tudi toliko. Tudi prešiči ljubijo gorkoto okoli 14 do 15 stopinj; ovcam v kožuhih je dosti 12 stopinj. *)

* Španjske muhe naredé, da se živina poja. — Živinozdravnik Paulsen je gospodarju, kteremu se krave niso hotle pojati ali so se neredno pojale, zapisal 16 granov v prah zmletih španjskih muh na 1 funt vode, in veleval, da to vodo krava v dveh dnevih malo po malo povžije. Pomagalo jej je. Drug gospodar je namesti v prah zmletih španjskih muh vzel tinkturo (Chantaridentinktur) in kravi malo žlicico (s kakoršno se kava pije) te tinkture popiti dal na poliču sladkega mleka trikrat na dan. Že drugi dan se je začela krava pojati. — Skusiti se zná to, ker res včasih pomaga; al vedeti je treba, da španjske muhe so oster strup, da se mora tedaj ž njimi varno ravnati.

Ozir po svetu.

Živinski davki na Angležkem.

Konec marca 1865. leta se je na Angležkem konjski davek plačal: za 240.000 vožnjih in ježnih konj, za 220.080 takih, ki so se za kupčijo porabili, za 128.990 konj za poljedelstvo, za 13.380 konj malih voznikov, za 3553 zdravniških, za 4345 anglikanskih duhovnov, za 565 katoliških duhovnov in neanglikanov. — Število psov, za ktere se je davek plačal, iznašalo je 375.749.

Podučne stvari.

Kaj pa je konkordat?

Ni je besede, ki bi bila dandanes tolikrat imenovana kakor je beseda konkordat, ker okoli konkordata se suče zdaj eno najvažnejših vprašanj v našem cesarstvu. Naj tedaj svojim bralcem po „Slov. Gosp.“ bolj na tanko povemo, kaj je konkordat?

Že dolgo časa sem novine o konkordatu govorijo, in tudi slovenske novine morajo to stvar omenjati, da Slovenci izvedó, kaj se po svetu godi. Marsikomu je

*) Naj bi po tem sl. vredništvo „Slov. Gosp.“ v 29. listu popravilo dopisnikovo pomoto, ker stvar je važna, ako kdo po gorkomeru ravna gorkoto v hlevih. Vred.

pa gotovo ta stvar neznana, toraj jo v kratkem razložimo, da bodo Slovenci znali, kaj je konkordat, in potem sami lahko razsojevali, kdo da ima prav: mi, ki se za-nj potegujemo, ali pa tisti nemški in nemškutarski svet, ki zoper konkordat rogovili.

Konkordat je tuja (latinska) beseda, ki po naše pomenja pogodbo, in da ločimo pogodbo od pogodbe, recimo: da je cerkvena pogodba.

Kdo sklepa to pogodbo? Od ene (cerkvene) strani sv. oče papež, kot namestnik in poglavar vesoljne katoliške cerkve; od druge (svetne) strani pa vladar (cesar, kralj) kot namestnik in poglavar cele države. — Cerkev je vidno kraljestvo Božje na zemlji in deluje za večno srečo, s tem pa tudi za časno svojih otrok; država deluje za časno srečo državljanov. Una kakor ta ima svojo posebno oblast, in tudi pomočke, s kterimi dosega svoj namen: cerkev ima Božjo oblast in pa duhovske pomočke; država ima svetno oblast in tudi svetne pomočke. Vsaka dela tedaj na svojem mestu; toraj cerkev nima državi v posvetnih rečeh zapovedovati, pa tudi država ne sme cerkve motiti v njenih opravilih. Dokler vlada spoštuje cerkvene pravice in se njene postave vjemajo s postavami Božjimi, je tudi ljuba edinost med državo in cerkvijo. Če si pa vlada prisvojuje preveč pravic, ter cerkev ovira, da ne more po svojih postavah delati, nastane žalosten stan, da se marsikaj godi, kar ni po Božji volji in vernikom v veliko dušno škodo. — In glejte taka je bila v našem cesarstvu pred 1855. letom.

Le nekaj naj omenimo. Noben škof ni smel poslati pastirskega lista po svoji škofii, predno ga ni posvetna gosposka prebrala in pristigla, kakor je hotela. Ako je škof imel s papežem kaj govoriti, je to šlo le po posvetni gosposki, in če je papež imel kaj naznaniti katoliškemu vernikom, se je to le goditi smelo, ako je posvetna gosposka to naznanilo pregledala in odobrila; dostikrat se je pa naravnost prepovedalo razglasiti besedo najvišega pastirja. — Za učitelje krščanskega nauka v gimnazijah in viših šolah, kakor tudi v bogoslovskih šolah je imela le posvetna oblast pravico imenovati može, ki so jej bili všeč in škofi so morali molčati. — Marsiktera nepostavnost je bila v zakonskih zadevah, ki jih je večidel v rokah imela posvetna gosposka, kakor tudi cerkveno premoženje, tako, da cerkev ni o njem nič ukazati imela. — Tako daleč je bila vlada prejšnjih let segla v pravice cerkvene, da se brez dovoljenja posvetne gosposke ni smela nobena pobožna družba vpeljati, ne poseben cerkveni shod obhajati, da, še postava je bila, koliko sveč se smé pri sv. maši prižgati!

Tako ni moglo in ni smelo dalje biti, in presvitli cesar je spoznal, da je treba najpoprej cerkvi železje odvzeti, v katero je bila poprejšnjo dōbo vkovana, potem še le se more svobodno gibati. Tako se je tedaj l. 1855. s sv. očetom cerkvena pogodba (konkordat) sklenila, v kateri je cesar Bogu in cerkvi dal, kar je Božjega, pa je tudi sv. oče cesarju rad privolil veliko pravic, kterih je katolišk vladar vreden.

V tej pogodbi stoji tedaj na eni strani cesar v imenu svoje vlade, zakaj le vlada je cerkvi pravice jemala, a ne ljudstvo katoliško; na drugi strani je pa papež, vidni poglavar sv. cerkve in vsi avstrijski katoličani, kteri so zadobili pravice, ki jim po Božji volji grejo.

Slovstvene stvari.

Slovensko slovstvo.

* *Palček*. Koledar za prestopno leto 1868. Na svitlo dal A. Praprotnik. V Ljubljani natisnil in založil Milic.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gold. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 20. novembra 1867. ~

Gospodarske stvari.

Zbor avstrijskih svilorejcev na Dunaji.

Odkar je cesarstvo naše po nesrečnih vojskah na Laškem Lombardijo in Beneško zgubilo, je vsako leto okoli 20 milijonov funtov kokonov (svilnih mešičkov) na zgubo. To pa je velika škoda našim narodno-gospodarskim razmeram. Presvitli cesar spoznavši veliko imenitnost sviloreje (pridelovanja žide), *) je tedaj po lastnoročnem pismu od 15. oktobra 1866. leta ministerstvu ukazal, naj išče potov in pomočkov, kako bi se sviloreja zdatno dala povzdigniti v našem cesarstvu.

Da bi c. k. ministerstvo spolnilo nalogo svojo, zato je sklicalo — kakor so „Novice“ že povedale — zbor izvedenih svilorejcev na Dunaj in povabilo kmetijske družbe vseh avstrijskih dežel, naj pošljejo izvedence v to skupščino. Družbe kmetijske so rade to storile in 15. dne preteklega meseca se je začel zbor, v katerem so bile nadomestovane vse dežele. Kranjsko kmetijsko družbo je zastopoval grof Barbo, goriško pl. Ritter, štajarsko svilorejno društvo prof. Hlubek itd. Hrvaško-slavonsko dvorno kancelarijo je zastopal kr. namestništva svetovalec Baltić, Istrijo marquis Polesini in K. Camus, Dalmacijo dr. pl. Casalonza in Ed. Zbutega. Ministerstvo je kot izvedence v ta zbor poklicalo: barona Bretton-a, Jan. Fichtnerja, Arm. Kohna, dvornega svetovalca Pabsta, prof. dr. Gorena, prof. Haberlandta, Otona Hornbostla, Hübnerja, barona Ratha, Pstrosa in dr. Kreutzberga. Predsednik zboru je bil sekcijni načelnik v ministerstvu baron Weis, poročevalec minister-ski svetovalec dr. Hamm, zapisnikar baron Hohenbruk.

Ministerstvo je zboru zastavilo 9 glavnih vprašanj. Tri dni je trajala skupščina (15., 16. in 17. oktobra), pomenki so bili v mnogih vprašanjih prav živi in sklenilo se je to-le:

Prvo vprašanje je bilo: kaj je mogoče storiti, da se reja murbovih dreves bolj razširi in vzlasti da se pomnožijo učilnice za murvorejo?

Sklepi so bili ti-le: 1. Vlada naj nagovori deželne zbore, soseske in društva, da se, kar jim je moč, prizadevajo za to, da se napravi veliko šol za poduk v reji murbovega drevja, in da se prav veliko mladih murbpo nizki ceni prodá kmetovalcem. 2. Vlada naj dela na grajščake, društva železnih cest in podvzetnike cestnih stavb, da si prizadevajo za nasadbo murb. 3. V ljudske šole naj se djanski (praktični) nauk v obravnavanju murbovih dreves vpelje. 4. Za povzdigo murboreje naj vlada ustanovi premije iz državne blagajnice (kase).

*) Laška dežela je največ po sviloreji obogatela.

Na drugo vprašanje: Kje naj se napravijo ve like skušnice za poskušnje v sviloreji? in kako naj se ravnajo te naprave? nasvetovalo se je to-le: 1. Najmanj ena, velika taka skušnica naj se ustanovi kot državna naprava sè strogo znanstvenim namenom. 2. Ona naj si prizadeva a) do dobrega dognati pogoje, po katerih more sviloreja sploh napredovati, b) naj skuša mnogovrstne svilne gosenice po njihovi naturi, da se na tanko izvé, ktera plemena so za ta, ktera za drug kraj, c) ona naj preiskuje na tanko, da izvé, v čem obstoji ona kužna bolezen, ki je že toliko te živalce podavila. 3) Za preskušnje semen naj se napravijo skušnice, ki so ali samostojne ali v zvezi s svilorejnimi družbami.

Tretje vprašanje se je glasilo: Ali so gosenice prav iz Japana pripeljane še zmiraj najbolje? Kako se moremo zagotoviti, da je japonsko seme res pravo? Kaj nas skušnje uče o mnogih novih svilorejkah, ki smo jih poslednja leta dobili v Avstrijo, in kaj vzlasti o onih svilnih gosenicah, ki se redijo od hrastovega listja in se imenujejo Yama-mai? — Ker je spoznano, da so nam japonske gosenice zdaj neobhodno potrebne, zato je bilo sklenjeno, vladi nasvetovati, naj na to dela, da se privatne družbe ustanovijo, katerim je skrb za dobro, pravo seme, in od katerih potem svilorejna društva morejo dobivati tako seme.

(Konec prihodnjič.)

0 uravnavanji in gospodarstvu kmetij sploh in nekoliko besed o umnem kmetovanji.

(Dalje.)

Sploh moram omeniti pri tej priložnosti, da, če hočemo peso za sladkor sejati, jej moramo dati dobro močno zemljo, pridno jej gnojiti, da nam polje ne omaga in čisto ne opeša, kajti pesa za sladkor zeló izmolze zemljo in marsiktera kmetija, ktera je preveč pese za sladkor pridelovala, je svoje polje tako oslabila, da poprejšnje dobro polje ni moglo več obroditi; zato vsem, ki sejejo peso za sladkor, posebno gorko prikladam na srce te besede, naj pridno gnojé, naj umno kolobarijo, naj na isto njivo ne dajejo več let zaporedoma pese, ampak naj vrstijo repo z žitom in drugimi rastlinami, kakor smo videli v raznih kolobarjih. Dobro in umno je peso za sladkor sejati, kakor sem že omenil; al treba je tudi umno kolobariti, da skrbimo za prihodnost, da ne oropamo zemlje.

To so dobrohoteči opomini vsem tistim, ki so pričeli peso za sladkor sejati. Da je vse to resnično, to vem od mnogih krajev, kjer sem slišal gospodarske oskrbnike tožiti, da je zemlja zeló opešala ondi, kjer so morali preveč pese za sladkor sejati, na povelje

posestnikovo. Najprvo, če hočemo umno kmetovati, je to, da skrbimo, da zemlja ne opeša, ker tudi v prihodnosti bomo potrebovali, da nam zemlja, kolikor mogoče, dobro obrodí. Mnogo posestnikov se je že — pa prepozno — izučilo v tem, kako potrebna je skrb za vzdržanje zemeljne moči, ko so dali vse polje v najem (štant). Ko je potekel čas najema, in so pričeli zopet sami obdelovati polje, našli so polje revno, zemljo opešano, kajti najemniki so gospodarili brez misli na prihodnost, so sejali peso za sladkor in druge rastline, ktere zemljo posebno izpivajo. Leta in leta so morala preteči, da je zemlja zopet poprejšnjo moč dobila.

Sliši se, da tudi na Kranjskem so sèm ter tjà začeli peso za sladkor prav pridno sejati. To je prav in hvale vredno; al treba je, da se gospodar varuje škode, ktera ga gotovo doletí, ako leto za letom se je peso.

To je izučilo posestnike, da kadar dajó najemniku zemljišče v najem, mu predpišejo kolobar, kako mora gospodariti, koliko gnojiti; tako je na Ogerskem, tako na Českem itd.

Vrstilni red (Fruchtwechselwirtschaft) gotovo zasluži, da ga prav na tanko preiščemo, da ga potem ceniti moremo. Slavnoznani Horsky, gospodarski svetovalec na Českem, je vpeljal ta red na Českem, in v spoznanje njegovega truda in velikega zaslužka ga je cesar v žlahni stan povzdignil. Mnogo let je govoril v tem redu, na grajščini, kateri je bil ravnatelj, je tako kolobaril in gospodaril v izgled in v spričo svojega učenja. In dosegel je svoj namen; poprijeli so se kmetovalci na Českem njegovega reda in kolobara.

Glavna lastnost vrstilne setve je ta, da se vsako leto vrstí žito z drugimi rastlinami. Eno leto žito, drugo leto detelja ali korenstvo ali sočivje itd. Vidimo torej, da vrstilna setev pripustí, da mnoge in razne rastline sejemo; pri vsem tem je pa posebno to, da je treba le malo travnikov ali celó nič. Poleti se poklada živini zeleno, za ozimno klajo služi trava, ktero na njivah pridelujemo, postavimo, deteljna trava ali mohar, ki je za konje izvrstna klaja. Da to razjasnim, omenim gospodarstvo c. kr. više kmetijske učilnice v ogerskem Starem gradu (Ungar. Altenburg), ktera nima skoraj nič travnikov (le 4); klajo vso na njivah prideluje, in vendar mnogo živine brez travnikov izvrstno redí.

Kolobar na šestletno vrstilno setev bi bil ta:

1. Pesa. * 2. Jaro žito, vžito deteljo. 3. Detelja.
4. Ozimno žito (pšenica). 5. Sočivje. * 6. Ozimno žito.

Hohenhajmska kmetija (kmetijska učilnica na Virtemberskem) ima pa le-tá kolobar:

1. Okopavina (Hackfrucht). * 2. Ječmen; v ječmenu detelja. 3. Detelja. 4. Ozimno žito. 5. Grašica za zeleno klajo. 6. Raps. 7. Pira.

K sklepu tega preiskovanja in pomenkov o raznih redovih omenim še enkrat, da to, kar sem pisal, je potrjeno po skušnjah tacih gospodarjev, katerih kmetije so lepo vredovane. Ako bi utegnile te moje dobrohoteče besede saj kteremu koristiti, lepo prosim, naj vsakdo najprej preišče lastnosti zemlje itd., po tem vsem naj sklene, kateri red (upam, da se bo prijel vrstilne setve), kateri kolobar je pravi za njegovo polje. To-liko zagotavljam, kdor bo skusil, da gotovo ne bo opustil dalje zboljševati gospodarstvo, in da bode čedalje bolj hrepenel popolnost doseči v kmetovanji.

Prihodnjič o znanstvu uravnavanja zemljišč.

Živinozdravniške stvari.

* Spet eno sredstvo, da se goveja kuga povrne. V časniku „Journ. d'Agrikult. pratique“ ime-

nitni posestnik francozki Moll naznanja, da mu je veljaven grajščak iz južne Rusije na znanje dal, da med vsemi sredstvi, ki jih je rabil za to, da bi od svoje živine odvrnil govejo kugo, se je popolnoma potrdila morska voda, ki jo je namesti navadne vode živini piti dajal. Vsa z morsko vodo napajana živina je ostala zdrava, če tudi jo je nalašč med bolno postavil. Ta rusovski grajščak ima 80.000 merinoških ovác, 2000 do 3000 goved, pa 500 do 600 kónj; domá je v Krimeji, kjer je domačija goveje kuge; v izlozbi francozki je za izvrstno svojo volno prejel zlato svetinjo. — Kaj ko bi se tam, kjer ni mogoče iz morja dobivati vode, navadna voda solila s kuhinjsko soljo, ki se nareja iz morske vode?

Slovstvene stvari.

O zadevah Matice slovenske.

Razglas.

Odsek za izdavanje slovenskih knjig po Matici je imel 9. pa 16. dne t. m. posvetovanje, po katerem je soglasno sklenil, naslednje spise in knjige priporočiti slovenske Matici odboru, da si jih pridobi in jih sčasoma spravi na dan v prid in blagor slovenskemu narodu.

Pesmi V. Vodnika in J. Vesela-Koseskega.

Koledar in letopis za leto 1868. Primerna tvarina za „letopis“ bi bilo tudi življenje slavnih pisateljev in podpornikov slovenskih, na pr. M. Ravnikarja-Poženčana, P. Hicingerja, prof. M. Debeljaka itd.

Slovenski Štajar, ki se spisuje po izgledu „Vojvodstva Kranjskega pa Koroškega“ po J. Erbenu. Omenilo se je v razpravah odsekovih, da bi pri „Slovenskem Primorju“ (pri popisu Tržaškega in Goriškega) dobro služila Matici „Zgodovina tržaške škofije“, ktero je v spisu zapustil vrli pisatelj J. Kovačič.

Olikani Slovenec, knjiga (po izgledu Knigg. „Umgang mit den Menschen“ itd.) v poduk Slovincem sploh, kako naj se človek spodobno vède v mnogih razmerah svojega življenja. Potrebna je zlasti slovenskim starišem tudi knjiga, kateri je darilo bil namenil rajni prof. J. Poklukar (glej „Novice“ in „Danica“ 1866), in tudi k tej, ako treba, naj pomore Matica.

Umetni Zidar, ki ga je bil nasvetoval že P. Ladislav, in ga je Slovincem res treba tem več, ker so zadevni poduk po novi osnovi odpravili iz šole realke.

Naukoslovje ali propedeutika, ktero je priporočal gosp. M. Cigale.

Atlant ali zbirka zemljevidov vsega svetá — tudi po nasvetu Cigaletovem in sicer tako, da bi se gledé na Matičino premoženje vsako leto izdajali po 2 ali 3 zemljevidi, dokler se vès „Atlant“ ne dovrši.

Razun slovensko-latinske slovnice (Žepič-Ladislav), ktero presojuje še sedaj prof. Macun in nam je menda skoraj pošlje, želi odsek dobiti dobro slovensko-hrvaško-srbsko in pa slovensko-laško slovnico, ktera bi silo koristna bila Slovincem v njihovih pogostnih opravilih z bližnjimi sosedi Hrvati in Talijani.

Slovenski starinar, ki kaže, kako stari pa slavni so bili nekdanj Slovenci, in ki naj bi ga spisal g. Dav. Terstenjak, to je, naj bi sestavil svoje izvrstne spise o tej reči ter dal jih skupaj na svetlo, in Matica naj mu pomaga v dosege tega namena. — Morebiti bi bilo dobro, da se odločijo nekteri rodoljubi, na pr. po dekanijah slovenskih, in da spišejo slovenska rodbinska pa domača ali hišna imena ter jih pošljejo Matici v porabo pri popisovanji slovenskega naroda.